
A gazdasági, illetve a gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények újabb fejleményei és a digitalizáció kihívásai a büntetőjogban*

Sántha Ferenc**

1. Bevezetés

2017 őszén az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 projekt támogatásával megvalósítandó kutatás feladatmeghatározása során mintegy munkacímként *a gazdasági tevékenységgel összefüggő – többek között az IKT-kompetenciákra épülő – jogsértő cselekmények jellemző vonásainak feltérképezését* jelöltem meg. A feladat meglehetősen általános jellegű megfogalmazása lehetővé tette, hogy a kutatási résztémakörök között egyrészt helyet kapjanak egyes klasszikus gazdasági, illetve gazdálkodással összefüggő deliktumok, másrészt olyan kriminális magatartások is, amelyek a digitalizáció, az információs és kommunikációs technológiák fokozott használata miatt korábban nem tapasztalt jellemzőket mutatnak.

A gazdasági tevékenységgel összefüggő jogsértő cselekmények jellemző vonásainak feltérképezése során első lépésként megoldandó feladatként jelentkezett a témakör lehatárolása és egyben szűkítése. A kutatás során igyekeztem a vonatkozó, több jogágot átívelő és rendkívül szerteágazó jogellenes magatartások közül a legnagyobb tárgyi súlyú, a társadalomra kiemelkedően veszélyes cselekmények, a bűncselekmények büntető anyagi jogi szempontból történő vizsgálatára koncentrálni. Ezen túlmenően további szűkítés és definiálás volt indokolt, hiszen „gazdasági tevékenységgel összefüggő bűncselekmények” vagy „gazdasági bűncselekmények” elnevezésű fejezet nincs a hatályos Büntető Törvénykönyvben (2012. évi C. törvény). A problémát egyrészt az okozza, hogy az elméleti és a gyakorlati szakemberek is gazdasági bűncselekményként említenek olyan vagyoni elleni és más típusú bűncselekményeket, amelyeket a gazdálkodás menetében, a gazdálkodás körében, a gazdasági életben, vagy azzal összefüggésben követnek el, másrészt a gazdasági vagy gazdálkodással összefüggő bűncselekmények fogalma és a vonatkozó bűncselekményi

* A kutatást – amelynek keretei között jelen írás is született – az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, *Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban* című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

** Egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék.

kör tekintetében sincs egységes álláspont.¹

A magam részéről a kutatás során – egyebek mellett – „gazdasági tevékenységgel összefüggő bűncselekményeknek”, illetve „gazdasági tevékenységgel összefüggésben is elkövethető bűncselekményeknek” tekintettem, és a kutatás fókuszába helyeztem az alábbi bűncselekményeket:

- a Btk. XXXIX. Fejezetébe sorolt, a költségvetést károsító bűncselekmények közül a költségvetési csalást (Btk. 396. §) és a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztását (Btk. 397. § – „a gazdasági vezető speciális büntetőjogi felelőssége”);
- a Btk. XXXVIII. Fejezetében szabályozott, a pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények közül a pénzhamisítást (Btk. 389. §), a pénzhamisítás elősegítését (Btk. 390. §) és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel kapcsolatos deliktumokat (Btk. 392-394. §);
- a Btk. XXXVIII. Fejezetében szereplő vagyon elleni bűncselekmények közül a csalást (Btk. 373. §), a gazdasági csalást (Btk. 374. §), a hűtlen kezelést (Btk. 376. §) és a hanyag kezelést (Btk. 377. §);
- a Btk. XLII. Fejezetében szabályozott, a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények közül az üzleti titok megsértését (Btk. 418. §).

2. A költségvetési csalás büntette és a gazdasági vezető speciális büntetőjogi felelőssége

A hagyományos, vagy klasszikusnak nevezhető gazdasági bűncselekmények közül – a gyakorlati előfordulására is figyelemmel – a *költségvetési csalás* bír a legnagyobb jelentőséggel, a vonatkozó statisztikai adatok szerint e bűncselekmények száma az utóbbi években folyamatosan emelkedett², és nem ritkák az állami költségvetésnek milliárdos kárt okozó büntetőügyek, illetve egyre gyakoribb a bünszervezetben történő elkövetés. A fentiekre figyelemmel a kutatás korábbi szakaszában tartott konferencia-előadás anyagát jelentősen bővítve angol nyelvű tanulmányt készítettem „The definition of criminal organization and related court practice in tax-fraud criminal cases” címmel.³

A tanulmány első részében bemutattam a költségvetési csalás terjedelmes, sajátos „gyűjtő” tényállását, ennek során a bűncselekmény három fordulata közül az ún. „klasszikus” vagy „valódi” költségvetési csalás⁴ jellemző vonásaira koncentráltam, kitértem az egység-halmaz kérdéseire, illetve a bűncselekmény vonatkozásában szabályozott korlátlan

¹ A definiálás kérdéséhez lásd pl. Wiener A. Imre: *Gazdasági bűncselekmények*. KJK, Budapest, 1986. 9-39. Puztai László: A gazdasági bűnözés megelőzésének koncepcionális kérdései. *Ügyészek Lapja*, 1996/3. 38. o. Tóth Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK-KERSZÖV Kft., Budapest, 2002. 17-23. Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelőssége és a gazdasági bűncselekmények. *Belügyi Szemle*, 2002/10. 104-107. Tóth Mihály: A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése. *MTA Law Working Papers*, 2015/4. 2-9. <https://jog.tk.mta.hu/mtalwp/a-gazdasagi-bunozes-es-buncselekmények-nehany-aktualis-kerdesek> (2020. 08. 01.)

² A regisztrált költségvetési csalások száma 2012-ben 1555, 2013-ban 2178, 2014-ben 2284, 2015-ben 2154 volt. Az adatok forrása: Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÚBS).

³ Ferenc Sántha: The definition of criminal organization and related court practice in tax-fraud criminal cases. In: *Studia Iuridica Cassoviensia*, 7. (2019) Volume 1. pp. 68-75. ISSN 1339-3995. Elektronikus elérhetőség: <https://doi.org/10.33542/SIC2019-1-07>

⁴ A „klasszikus” költségvetési csaláson kívül a bűncselekmény további két fordulata a „jövedékkel visszaélés” és az „adminisztratív költségvetési csalás”. Lásd a Btk. 396. § (6) és (7) bekezdését.

enyhítés lehetőségére.⁵ Utóbbi rendelkezés tekintetében arra a következtetésre jutottam, hogy az utólagos elkövetői jóvátételre való ösztönzés további erősítése érdekében a bűncselekmény tipikusan előforduló (minősített) esetében, a bünszövetségben történő elkövetés esetén is célszerű lenne biztosítani a korlátlan enyhítés alkalmazhatóságát (mint ahogyan ezt a lehetőséget a jogalkotó a másik gyakori minősített eset, az üzletszerűen történő elkövetés esetén 2018. január 1. napjától megteremtette). Másrészt megfontolandó lenne – hasonlóan a német vagy az osztrák szabályozáshoz – büntethetőséget megszüntető okként szabályozni az elkövető önfeljelentését és az adóhiány megtérítését.

A tanulmány második részében a bünszervezet fogalmával és a bünszervezetben történő elkövetés jogkövetkezményeivel foglalkoztam. Ennek során megvizsgáltam a bünszervezet törvényi definíciójában⁶ szereplő egyes fogalmi elemeket, azok gyakorlati alkalmazásának, bizonyíthatóságának problematikus kérdéseit. A bünszervezet – a bünszövetség és a csoportos elkövetés mellett – fogalmilag a legsúlyosabb társas bűnelkövetési alakzat: a bünszervezetben történő bűncselekmény-elkövetéshez rendkívül súlyos, a Btk. Általános Részében szabályozott hátrányos jogkövetkezmények járulnak. Részben ebből az okból is indokolt a bünszervezet fogalmának az egyéb társas bűnelkövetési alakzatoktól történő világosabb elhatárolása.⁷

Végül a két résztémakör összekapcsolása érdekében konkrét büntetőügy, egy olyan, munkaerő-kölcsönzéssel összefüggésben megvalósított bűncselekmény-sorozat bemutatására vállalkoztam, amely ügyben a vádhatóság bünszervezetben elkövetett költségvetési csalás büntette miatt emelt vádat. Az utóbbi évek gyakorlati tapasztalatai azt mutatják, hogy a költségvetésnek százezeres, vagy akár milliárdos nagyságrendben hátrányt okozó bűncselekmények szinte szükségszerű elkövetési jellemzője a magasfokú szervezethez, sokszor hierarchikus jellegű mutató, kifejezetten a bűncselekmények elkövetésére létrejött szervezetben történő elkövetés.

A gyakorlat szerint a költségvetési csalás büntette miatt tipikusan a gazdálkodó szervezet ügyvezetésre vagy képviselőre de jure feljogosított tagját vagy alkalmazottját, illetve de facto vezetőjét vonják felelősségre tettesként vagy részesként. A magyar jogalkotó azonban 2001-ben kodifikálta a *gazdálkodó szervezet vezetőjének speciális büntetőjogi felelősségét*, amelynek eredményeként a Btk. 397. §-a immár büntetni rendeli a költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztását.⁸ A jogintézmény kutatása eredményeként tartott angol nyelvű konferencia-előadás alapján tanulmányt készítettem „Criminal liability of the heads of business” címmel.⁹

A gazdasági vezetők speciális, járulékos jellegű büntetőjogi felelősségének atipikus jellege abban áll, hogy a vezető a más személy – tipikusan a tag vagy dolgozó – által elkövetett (alap)bűncselekményben sem tettesként, sem részesként nem vesz részt, sőt a

⁵ Btk. 396. § (8) bekezdés: „Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az (1)-(6) bekezdésében meghatározott költségvetési csalással okozott vagyoni hátrányt a vádemelés előtt megtéríti. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a bűncselekményt bünszövetségben vagy különös visszaesőként követik el.”

⁶ Lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 1. pontját.

⁷ Erre tett kísérletet a jogalkotó a törvényi definíció 2019. július 10. napjától hatályos módosításával, amely a fogalmi elemek bizonyítása során minden bizonnyal fokozottabb erőfeszítéseket fog követelni a vádhatóságtól. Az új fogalom szerint „bünszervezet: legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.”

⁸ Ezen túlmenően a magyar Btk. még egy bűncselekmény vonatkozásában, az aktív hivatali vesztegetéshez kapcsolódóan kriminalizálja a felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség megsértését (lásd a Btk. 293. § (4) és (5) bekezdéseit).

⁹ Ferenc Sántha: Criminal liability of the heads of business, In: *Transcarpathian Legal Reading*, Chapter 1, Uzhhorod, 2018, pp. 345-350. ISBN 978-617-7404-86-5).

bűncselekményről nincs is tudomása, egyetlen „bűne” a szervezeten belül őt terhelő ellenőrzési-felügyeleti kötelezettségének elmulasztása. A tanulmányban bemutatom a hazai bírói gyakorlatban ez idáig nem alkalmazott felelősségi alakzat kodifikálásának indokait, ezzel összefüggésben az Európai Unió vonatkozó szabályozását, illetve a hazai tényállásokat és a felelősségi forma elemeit. A jogintézmény a hazai büntetőjog számos tradicionális alapelvével ellentétes, vagy ellentétben állnak tűnik, a gyakorlatban nehezen alkalmazható, ennek ellenére meg kell kísérelni a magyar dogmatika rendszerébe történő beillesztését. Ez történhet a felügyeleti-ellenőrzési kötelezettségét elmulasztó vezető mint speciális elkövetői típus értelmezése útján, vagy a felelősségi forma sui generis bűnkapcsolati alakzatként¹⁰ történő definiálásával.

3. A pénzhamisítással, illetve a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel kapcsolatos deliktumok

Alapvető jelentőségű annak biztosítása, hogy a gazdasági tevékenységet folytató szervezetek, a pénzügyi intézmények, illetve a magánszemélyek bízzanak a bankjegyek és érmék hitelességében. Tekintettel azonban arra, hogy a nemzeti valuták, illetve az Euro hamisítása a bűnelkövetők, sok esetben bűnszervezetek egyik népszerű tevékenységi köre, a pénzforgalom rendjét és biztonságát sértő bűncselekmények, különösen a pénzhamisítás elleni hatékony küzdelem az Európai Unió kiemelt céljai közé tartozik. Erre figyelemmel a vállalt angol nyelvű tanulmányban¹¹ azt a célt tűztem ki, hogy egy általános képet adjak a *pénzforgalom rendjét sértő bűncselekmények európai uniós, illetve magyar szabályozásáról*, ideértve a jelenleg hatályos magyar bűncselekményi tényállások – a *pénzhamisítás* (Btk. 389. §) és a *pénzhamisítás elősegítése* (Btk. 390. §) – és a kapcsolódó joggyakorlat rövid elemzését.

A kérdéskör vizsgálata során arra törekedtem, hogy elemezzem az Európai Parlament és a Tanács 2014. május 15-i 2014/62/EU Irányelvét az euro és más pénznemek hamisítás elleni, büntetőjog általi védelméről, és megkíséreltem megválaszolni azt a lényeges kérdést, hogy a hatályos magyar szabályozás mennyiben tesz eleget a jelenleg irányadó uniós rendelkezéseknek. Ennek eredményeként arra a következtetésre jutottam, hogy a magyar Btk-ban meghatározott pénz-fogalom (a pénz büntetőjogi fogalma), illetve a pénzhamisítás elkövetési magatartásai – a meglévő eltérések ellenére is – harmonizálnak az Irányelv szabályozásával. A pénzhamisítás alapesetének büntetési tétele – két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés – szintén összhangban van, sőt még szigorúbb is, mint az Irányelvben előírt minimum-büntetés.

Sajátos a megítélése a Btk. 390. §-ában szabályozott pénzhamisítás elősegítésének. E bűncselekményi tényállás – amely sui generis delictum, a pénzhamisításhoz kapcsolódó előkészületi jellegű magatartásokat befejezett bűncselekményként szabályoz – harmonizál az Irányelv vonatkozó rendelkezésével, a magyar szakirodalomban azonban erőteljes kritika tárgya,¹² egyesek szerint de lege ferenda a bűncselekmény dekriminalizációja indokolt. A

¹⁰ Molnár Erzsébet: Vezetői felelősség, mint önálló bűnkapcsolat. *Jogelméleti Szemle*, 2017/2. 110-112.

¹¹ Ferenc Sántha: Protection of Currency by the European and Domestic Criminal Law. In: *European Integration Studies*, Volume 14, Number 1 (2018), Miskolc University Press, 2019. pp. 18-29. HU ISSN 1588-6735. Elektronikus elérhetőség: https://matarka.hu/cikk_list.php?fusz=164886

¹² Tóth Dávid: A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények büntetőjogi és kriminológiai aspektusai. PhD-dolgozat, Pécs, 2018. 130.; Nagy Zoltán: A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények. In: Tóth Mihály–Nagy Zoltán (szerk.): *Magyar Büntetőjog Különös Rész*. Osiris Kiadó, Budapest, 2014. 497.; Gula József: Pénzhamisítás. In: *Fejezetek az európai büntetőjogból* (szerk.: FARKAS Ákos). Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017. 92.

magam részéről problematikusnak leginkább azt tartom, hogy a hagyományos magyar büntetőjogi dogmatika szerint egy bűncselekményt időben megelőző valamely magatartás büntetendővé nyilvánításához fő szabály szerint szükség van (szükség lenne) arra, hogy az valamilyen formában kapcsolódjon egy konkrét bűncselekményhez, a pénzhamisítás elősegítése esetén pedig erről nincsen szó. Tény, hogy a pénzhamisítás elősegítése bűncselekmény a büntetőjogi felelősség előre hozatalának újabb eseteit szaporítja, így dogmatikailag aggályos. Úgy tűnik azonban, hogy ez az ára a pénzhamisítás elleni küzdelem hatékonysága növelésének. A professzionális pénzhamisításhoz szükséges kellékek előállítására az igazán komoly hamisítás elengedhetetlen feltétele,¹³ így ez a típusú cselekmény a pénzhamisításhoz kapcsolódó legveszélyesebb bűncselekménynek tekinthető, amelynek valamennyi lehetséges formáját üldözni kell, ráadásul a kilátásba helyezett szankció sem tekinthető aránytalannak a cselekmény tárgyi súlyához képest.

Végül említést érdemel, hogy a magyar Btk. külön bekezdésben (Btk. 389. § (4) bekezdés) szabályozza és lehetővé teszi a büntetés korlátlan enyhítését, ha az elkövető kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzt hoz forgalomba, amennyiben azt valódiaként, jogszerűen szerezte. E szabályozás összhangban van az Irányelvvvel, hiszen az a klasszikus, forgalomba hozattal elkövetett pénzhamisítás esetén előírt súlyos szankcióhoz képest ebben az esetben lehetővé teszi akár pénzbüntetés kilátásba helyezését is. Mivel az Irányelv ebben az esetben a pénz értékének nem tulajdonít jelentőséget, a jelenlegi magyar szabályozás az Irányelvhez képest szigorúbb, hiszen a korlátlan enyhítés lehetősége csak az ötszáz ezer forintot meg nem haladó értékű pénzre elkövetett cselekmény esetén alkalmazható. Nem véletlen, hogy a hazai szakirodalomban sokan a korábbi önálló tényállás – hamis pénz kiadása – újrakodifikálását tartják indokoltnak.

Az elkövetési tárgyak sajátos kapcsolódására figyelemmel – pénz, illetve (kész)pénz-helyettesítő eszközök – esett a választásom a *készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel kapcsolatos jogsértő cselekményekre*.¹⁴ A témakör aktualitását egyrészt az adja, hogy a vonatkozó bűncselekmények a gazdasági tevékenységgel összefüggő deliktumok közül az egyik leggyakrabban fordulnak elő.¹⁵ Másrészt az a tény is figyelmet érdemel, hogy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel elkövetett visszaélések elleni európai szinten folytatott küzdelem legújabb állomásaként elkészült – így a kutatás során rendelkezésre állt – a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni küzdelemről és a 2001/413/IB kerethatározat felváltásáról szóló Irányelvre vonatkozó Javaslat, amellyel összefüggésben az Európai Tanács 2018. március 9-én elfogadta a végleges álláspontját.¹⁶

A korábbi történelmi időszakokban a készpénz-helyettesítő eszközök (csekk, váltók) a készpénzhez hasonlóan papír alapúak voltak, a digitalizáció, az elektronikus eszközök elterjedése azonban ezen a területen is forradalmi változásokat hozott: „a pénznek immár

¹³ Belovics Ervin–Molnár Gábor–Sinku Pál: Büntetőjog Különös Rész. HVG-Orac Kft., Budapest, 2005. 569.

¹⁴ Sántha Ferenc: A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök büntetőjogi védelme az Európai Unió szabályozásának tükrében. In: *Sectio Juridica et Politica, Publicationes Universitatis Miskolcensis*, TOMUS XXXVI/2., Miskolc University Press, 2018. pp. 264-283. HU ISSN 0866-6032.

¹⁵ A 2015-2017 közötti időszakban a számok összesen: készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítás: 1294, készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése: 7, készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés: 24 368, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás: 10 052.

¹⁶ Megjegyzést érdemel, hogy a tanulmány elkészítését követően – 2019. május 30. napján – az Irányelv-javaslat hatályba lépett (az Európai Parlament és a Tanács 2019. április 17-i (EU) 2019/713 irányelve a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett csalás és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hamisítása elleni küzdelemről, valamint a 2001/413/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról). Lásd: Gula József: A készpénz-helyettesítő fizetési eszközök büntetőjogi védelmének nívói az Európai Unióban. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. évf. (2019) 2. különszám, 1. kötet 337-348.

nem kell megjelennie a maga fizikai valójában.”¹⁷ A fenti eszközökkel kapcsolatos bűncselekmények elterjedése és az elkövetők körében jelenleg is megfigyelhető népszerűsége elsősorban azzal magyarázható, hogy gyors és különösebb kockázat nélküli jövedelemszerzést ígérnek, az elkövető és a sértett együttes jelenléte általában nem szükséges, és a cselekmény felfedezésének időpontja az elkövetés idejéhez képest jóval későbbre tolódhat.¹⁸ Ehhez hozzátehetjük egyrészt, hogy – különösen az internet segítségével megvalósítható elkövetési módok esetén – e deliktumok többsége külföldről is elkövethető cselekmény, amely tény a felelősségre vonást egyáltalán nem könnyíti meg.

A tanulmányban arra törekedtem, hogy egy általános képet adjak a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel elkövetett bűncselekmények hazai szabályozásáról, ideértve a jogtörténeti előzmények bemutatását, a jelenleg hatályos magyar tényállások és a kapcsolódó joggyakorlat rövid elemzését. A munka második részében az említett Irányelv-javaslat elemzésére vállalkoztam, és megkíséreltem megválaszolni azt a lényeges kérdést, hogy a hatályos magyar szabályozás mennyiben tesz eleget a jelenlegi és a közeli jövőben irányadó uniós rendelkezéseknek. Ebben a körben arra jutottam, hogy a készpénz-helyettesítő, illetve az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközök hazai büntetőjogi fogalma lényegében megfelel az Irányelv-javaslatban (illetve immár az Irányelvben) szereplő definíciónak. Az Irányelvben meghatározott elkövetési tárgy azonban immár magában foglalja az ún. digitális csereeszközöket, amely lehet – a vonatkozó uniós jogforrásban meghatározott – bármely elektronikus pénz, illetve virtuális fizetési eszköz. A hazai szabályozásban nem szerepel a virtuális fizetési eszköz, erre figyelemmel felmerül a Btk. 459. § (1) bekezdés 19. vagy 20. pontjának kiegészítésének szükségessége, ehhez azonban először meg kellene oldani a virtuális fizetési eszközök polgári jogi, illetve pénzügyi jogi szabályozását, mivel azokra – tulajdonságaikból adódóan – nem lehet alkalmazni a hatályos jogszabályi rendelkezéseket.¹⁹

Ami a büntetendő magatartásokat illeti, az Irányelv a „Bűncselekmények” között (4., illetve 5. cikk) szabályozza a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök csalárd felhasználásával kapcsolatos bűncselekményeket, és ebben a körben büntetni rendeli a hamis, hamisított vagy jogellenesen megszerzett fizetési eszközök eladását, szállítását, terjesztését vagy más módon történő hozzáférhetővé tételét. A fenti magatartások a magyar büntetőjogban jelenleg nem büntetendők²⁰, ezért az Irányelvvel történő harmonizáció érdekében a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés tényállásának kiegészítése szükséges. Ez megvalósítható a Btk. 393. § (1) bekezdés b) pontjában szabályozott fordulat két új cselekménnyel történő kiegészítésével, a „kereskedik”, illetve „forgalomba hoz” elkövetési magatartások lefedik a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök eladását, szállítását, terjesztését, vagy más módon történő hozzáférhetővé tételét.

A bűncselekményeket definiáló rendelkezéseket követően az Irányelv 8. cikke meghatározza a természetes személyekkel szemben alkalmazandó büntetőjogi szankciókra vonatkozó minimumkövetelményeket. Ezek közül számunkra a 9. cikk (2) és (5) bekezdése releváns, amelyek szerint:

¹⁷ Pfeffer Zsolt: A fizetésre használható virtuális eszközök. *Kodifikáció és Közigazgatás*, 2017/1. 16.

¹⁸ Misi Mária: A bankkártyával kapcsolatos bűncselekmények szabályozásáról – a jogalkalmazó szemével. In: *Gazdasági büntetőjogi tanulmányok* (szerk.: Tóth Mihály–Gál István László), PTE, ÁJK, Pécs, 2005. 268.

¹⁹ Lásd ehhez Eszteri Dániel: A World of Warcraft-tól a Bitcoin-ig: *Az egyén, a gazdaság és a pénz helyzetének magán- és büntetőjogi elemzése a virtuális közösségekben*. Doktori értekezés, Pécs, 2015. 165.

²⁰ Jelenleg a Btk. 393. § (1) bekezdés b) pontja csak az elkövetési tárgyak átadását, megszerzését, illetve az ország területére behozatalát, onnan kivitelét, vagy az ország területén való átszállítását rendeli büntetni.

- a 3. cikkben, a 4. cikk a) és b) pontjában és az 5. cikk a) és b) pontjában említett bűncselekmények büntetési tételének felső határa legalább két év szabadságvesztés legyen. Mivel a Btk. szerint a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ezért az Irányelvvel történő teljes körű harmonizáció érdekében e bűncselekmény büntetési tételeinek felemelése szükséges;
- a 7. cikkben említett bűncselekmény büntetési tételének felső határa legalább két év szabadságvesztés legyen. Mivel a Btk. szerint a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának előkészülete (Btk. 392. § (2) bekezdés elzárással, a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ezért az Irányelvvel történő teljes körű harmonizáció érdekében e bűncselekmények büntetési tételeinek felemelése szükséges.

4. Az üzleti titok megsértése

Az innováció gyors ütemű növekedése az ipari szektorban és ezzel összefüggésben a versenytársak, egyes külföldi kormányok, szervezetek, illetve hacker csoportok által – sok esetben már a kibertérben – végrehajtott üzleti titoksértési cselekmények azonban egyre fokozódó kihívást jelentenek a gazdasági szereplők számára. Az elkövetők által használt eszközök és módszerek rendkívül változatosak. Egyre inkább jellemző a kibertér infokommunikációs technológiáinak alkalmazása, amelyek lehetővé teszik a versenytársak, a céges alkalmazottak, vagy akár külföldi titkosszolgálatok számára is, hogy gyorsan és észrevétlenül ellopjanak és továbbítsanak óriási mennyiségű adatot. Ezek a cselekmények külföldről, egy számítógép mögött ülve is elkövethetők, ily módon a felderítésük sok esetben rendkívül nehéz.²¹ Az üzleti titok megszerzésének egyik relatíve új módszere a digitális adattolvajlás, amelynek során magasan képzett hackerek az információs rendszerek feltörése útján jutnak értékes gazdasági és egyéb adatok birtokába. Ebben a körben a digitalizáció adta lehetőségek kihasználásával már az emberi tényező is kiküszöbölhető, erre példaként szolgálhatnak az üzleti titkok kifürkészésére kifejlesztett számítógépes kártevők.

A vállalt magyar nyelvű tanulmány²² keretei között az üzleti titok megsértése büntetőjogi összefüggéseinek elemzésére vállalkoztam. A témakör aktualitását elsősorban az adja, hogy az Európai Parlament és a Tanács 2016-ban elfogadott, az üzleti titok jogosulatlan megszerzésével, hasznosításával és felfedésével szembeni védelemről szóló 2016/943/EK Irányelv alapján a magyar Országgyűlés megalkotta a 2018. évi LIV. törvényt az üzleti titok védelméről. Az üzleti titok megsértésének azonban nem csupán magánjogi jogkövetkezményei vannak, a gazdasági tevékenységgel kapcsolatos bizalmas információkat a büntetőjog is védelmezi, elsősorban az üzleti titok megsértése tényállásán keresztül. A tanulmány célja, hogy bemutassa az üzleti, illetve a gazdasági titok megsértésének büntetőjogi aspektusait, ezen belül az Európai Unió tagállamainak, illetve az Egyesült Államok szövetségi büntetőjogának a vonatkozó szabályozását, a magyar jogtörténeti fejlődést és a hatályos büntetőjogi tényállásokat, illetve a kapcsolódó joggyakorlatot.

A kutatás eredményeként arra a következtetésre jutottam, hogy a magyar büntetőjogi szabályozás megfelelő, a büntetőjog ultima ratio jellegére figyelemmel a titoksértő magatartásokat megvalósító személy csak a jogtalan előnyszerzési célzat megállapítása,

²¹ Yeh, Brian T.: Protection of Trade Secrets: Overview of Current Law and Legislation, *Congressional Research Service*, 2016, 1. o.

²² Sántha Ferenc: Az üzleti titok büntetőjogi védelme a nemzetközi jogfejlődés tükrében. In: *Miskolci Jogi Szemle* XIV. évf. 2019/1. 1. kötet. pp. 42-64. ISSN 1788-0386. Elektronikus elérhetőség: http://www.mjsz.uni-miskolc.hu/20190101/5_santhaferenc.pdf

vagy a vagyoni hátrány okozása esetén számolhat büntetőjogi következményekkel. Az Európai Unió Bizottsága a korábban hivatkozott Irányelv tartalmának ismeretében a büntetőjogi harmonizációról lemondott, és ez nem feltétlenül üdvözlendő, hiszen a tagállamoknak az üzleti titok védelmére vonatkozó büntetőjogi rendelkezései igen jelentős eltéréseket mutatnak, amely a fórum shopping nemkívánatos jelenségét indukálja. Az Egyesült Államok a szövetségi szinten történő kriminalizálással az egységes büntetőjogi szabályozást megteremtette, a jogi háttér és kapcsolódó joggyakorlat azt mutatja, hogy a titoksértő cselekményekben megnyilvánuló fenyegetések határozottabb fellépést igényelnek. Nem kizárt, hogy a következő évtizedekben Európában is hasonló helyzettel fogunk szembesülni.

5. A gazdálkodás során végzett vagyonneveléssel kapcsolatos bűncselekmények

A gazdálkodás során elkövetett kötelezettségmulasztásokért – ezen belül a vagyonnevelési kötelezettség megszegéséért – való jogi felelősségnek több fajtáját is megkülönböztethetjük, amelyek különböző jogkövetkezményekkel járnak. A felelősség típusai között a legfontosabbak a munkajogi, a polgári jogi és a büntetőjogi felelősség, a kutatás keretei között a vagyonnevelési kötelezettség megszegésének büntetőjogi következményeivel foglalkoztam. A vagyonnevelőnek az általa kezelt vagyonnal összefüggő mulasztásai számos bűncselekmény tényállásába illeszkedhetnek (sikkasztás, csalás, költségvetési csalás, csődbűncselekmény stb.), a kutatás során azonban csupán három bűncselekményre, a hűtlen kezelésre, a hanyag kezelésre és a gazdasági csalásra koncentráltam. Ennek oka, hogy az első két deliktum alanya tettesként kizárólag a vagyonnevelő/vagyonfelügyelő lehet, a gazdasági csalás elemzését pedig relatív újdonsága indokolta, hiszen e tényállás teljesen előzmény nélküli a magyar büntetőjogban.

A tanulmányban²³ a bűncselekmények jogtörténeti előzményeit, illetve a gazdasági csalás problematikus kérdéseit mutatom be. Ennek alapján levonható az a következtetés, hogy – noha a gazdasági csalásnak az új Btk.-ban történő kodifikációja óta immár hat év telt el – a gyakorlatban ritkán előforduló tényállásról van szó. A szakirodalmi kritikák szerint a bűncselekmény keretei között büntetendő magatartások tökéletesen beilleszthetők lennének a csalás, hűtlen kezelés, illetve a költségvetési csalás vagy a csődbűncselekmény tényállásába. Ily módon az egyik lehetőség a tényállás kiiktatása a Btk.-ból, a másik – figyelemmel arra, hogy a jelenkori hazai büntetőpolitikát nem a dekriminalizáció jellemzi –, a realitások talaján állva annak megreformálása.

6. Csalások digitális környezetben: A telefonon, illetve a telemarketing útján elkövetett csalások

Amikor a XXI. század csalási módszerei kerülnek szóba, a többség az online adatlopásokra, adathalász e-mailekre és egyéb internetes visszaélésekre asszociál. Kevesen gondolják, hogy a csalás hagyományos eszköze napjainkban is jelen van, sőt virágzik, ez pedig nem más, mint a telefon. Az Egyesült Államokban, ahol a számítógép és az egyéb digitális eszközök mindennapi használata jellemző, a csalási cselekmények miatt 2017-ben a Szövetségi Kereskedelmi Bizottsághoz érkezett panaszok 77%-a telefonon keresztül megvalósított

²³ Sántha Ferenc: A gazdálkodás során végzett vagyonneveléssel kapcsolatos bűncselekmények I. – Jogtörténeti előzmények és a gazdasági csalás problematikus kérdései. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. évf. (2019) 2. különszám 2. kötet. pp. 351-363. Elektronikus elérhetőség: <https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/201902KSZ>

csalások miatt érkezett, e cselekmények száma a 2014-es adatokhoz képest 23%-os emelkedést mutat.²⁴

Sajnos a jelenség nem korlátozódik az Egyesült Államokra a telefonon keresztül megvalósított csalások hazánkban is meglehetősen változatos képet mutatnak. Találunk példát telemarketing útján megvalósított, milliárdos nagyságrendű kárt okozó szimulált tőzsdei befektetésre (tőzsdei csalásra), de a külföldön már jól ismert módszerek hazai honosítására is: készpénz-, illetve tárgynyeremény ígéretével az elkövető bankszámlájára történő pénzáttalálás, vagy mobiltelefonszám egyenlegének feltöltése; az adóhatóság nevében telefonálva bankszámla-adatok megszerzése; ismeretlen nemzetközi telefonszámról történő hívást követően a szám visszahívása következtében a kár bekövetkezése.

A tanulmány²⁵ elkészítése során célul tűztem ki a telemarketing útján, illetve telefonon keresztül elkövetett csalások fogalmi kérdéseinek, illetve a tipikus elkövetési módszereknek az áttekintését, utóbbi körben a külföldi, illetve a hazai példákat is igyekeztem megvizsgálni. Ezt követően részletesebben foglalkoztam az ún. *bolier room* jelenségével, amelyet az egyik hazánkban történt büntetőügy ismertetésével zártam.

A telefonon, illetve a telemarketing útján elkövetett csalások egyidősek a telefon megjelenésével és széleskörű elterjedésével. E bűncselekmények népszerűsége a XXI. elején, a digitális kommunikáció és információszerezés új korszakában sem csökkent, az elkövetők kreativitása szinte határtalan. A digitális eszközökkel elkövetett csalások megelőzését célzó, az amerikai Szövetségi Kereskedelmi Bizottság partnereként működő és az interneten 169 országban elérhető Scam Detector szinte hetente számol be új módszerekről, csak a telefonos csalások között közel 120 csalási trükköt nevesít. Az ilyen és ehhez hasonló internetes források, így hazánkban a mobilszolgáltatóknak és a rendőrségnek a megelőzés érdekében eszközölt figyelemfelhívásai sokat tehetnek annak érdekében, hogy elkerüljük az áldozattá válást. A legfontosabb azonban a fokozott személyes körültekintés, hiszen ha gondosan őrizzük a személyes adatainkat, pénzt ismeretlennek nem adunk és a „túl szép, hogy igaz legyen” régi bölcsesség jegyében járunk el, a telefonos csalások jelentős része megelőzhető.

²⁴Telemarketing Fraud (2017) National White Collar Center.
<https://www.nw3c.org/docs/research/telemarketing-fraud-research.pdf> (2019. 09. 22.)

²⁵ Sántha Ferenc: A telefonon, illetve a telemarketing útján elkövetett csalások jellemző vonásai. In: *Sectio Juridica et Politica, Publicationes Universitatis Miskolcensis*, TOMUS XXXVII/2., Miskolc University Press, 2020. pp. 253-272. HU ISSN 0866-6032.